

Könül SALMANOVA

doktorant,

Naxçıvan Dövlət Universiteti

FƏALİYYƏT SOSIAL FƏLSƏFƏNİN KATEQORİYASI KİMİ *

Fəaliyyət problemi bütün dövrlərdə filosofların diqqət mərkəzində olmuşdur. Lakin tarixən fəaliyyət anlayışı, onun mahiyyəti, strukturu, əsasən, idealist fəlsəfədə işlənmişdir. Şüurun fəal, yaradıcı xarakter daşması idealistcəsinə məhz klassik alman fəlsəfəsində daha qabarıq şəkildə qoyulmuş və bu yöndə bir sıra dəyərli fikirlər söylənilmişdir. Fəaliyyəti ilk dəfə mədəniyyətin ən ümumi əsası dərəcəsinə yüksəldən Fixte olmuşdur. Fəaliyyətin ən inkişaf etmiş nəzəriyyəsini isə Hegel yaratmışdır. O, fəaliyyət anlayışını, onun strukturunu hərtərəfli təhlil etmiş, sosial-tarixi və mədəni cəhətdən şərtlənməsi və formaları haqqında maraqlı, məzmunlu müddəalar irəli sürmüşdür. Lakin filosof insan şüurunun fəallığını tam müstəqil, təbii və sosial gerçəkliyin fəvqündə duran qüvvə hesab edir və buradan da belə qənaətə gəlirdi ki, dünya haqqında bilik ağılın öz konstruksiyasıdır.

K.Marks klassik alman fəlsəfəsinin nümayəndələrinin dəyərli fikirlərindən istifadə edərək fəaliyyət anlayışının dialektik-materialist əsaslarını yaratmışdır. O, ictimai həyat proseslərinə yanaşmanın, V.A.Lektorskinin təbirincə desək, variantlarından yalnız birini təklif etmiş, fəaliyyət anlayışı haqqındakı müddəasını praktika kimi inkişaf etdirmişdir (1, s.57-58). K.Marksa görə, insan təbii və sosial reallığa təsir göstərməklə və onu dəyişdirməklə yanaşı, eyni zamanda özünün təbiətini də dəyişdirir. Maddi istehsalın və ictimai münasibətlərin tarixi inkişaf prosesində spesifik mənəvi istehsal yaranır və nisbi olaraq müstəqil inkişaf edir; maddi istehsal kimi mənəvi istehsal da universal-dəyişdirici və ictimai xarakterə malikdir.

Fəaliyyət anlayışı və onun problemlərinin fəlsəfə və konkret humanitar elmlərdə qoyuluşu və həlli yolları haqqında ən ümumi şəkildə təhlil vermək başlıca məqsədimizdir. Onun son dərəcə aktual, mürəkkəb, çoxölçülü, çoxtərəfli, mübahisəli problem olduğunu diqqətə çatdırmaqdır. Doğrudan da, fəlsəfi və psixoloji ədəbiyyatda fəaliyyətə müxtəlif və çoxsaylı təriflər verilməsinə baxmayaraq, bu anlayış və onun başlıca atributları barədə birmənalı və hamı tərəfindən qəbul olunan vahid fikir yoxdur. Fəaliyyət anlayışı yalnız təbiətşünaslıq və konkret humanitar elmlərdə (psixologiya, linqvistik, etnoqrafiya və s.) deyil, fəlsəfənin özündə də müxtəlif aspektlərdə araşdırılır. Fəlsəfə elmləri doktoru, professor Yusif Rüstəmov bu yöndə aşağıdakı aspektləri göstərir: a) ümumiyyətlə, insan fəaliyyətinin tədqiqi ilə məşğul olan fəlsəfi bilik sahəsinə praksiologiya (yun. “praktikos” – fəallıq) deyilir; b) sosial fəlsəfə fəaliyyəti şəxsiyyətin sosiallaşması üsulu kimi öyrənilir; c) sosiologiyada fəaliyyət (sosial hərəkət) sosial orqanizmin başqalarına yönəlmiş subyektiv motivasiyası ilə xarakterizə edilən və şəxsiyyət ilə cəmiyyət arasında əlaqəni təmin edən hüceyrəsi kimi tədqiq edilir; ç) ontologiyada fəaliyyət insanın elə varlıq formasıdır ki, burada onun mövcudluq qüvvəsi daha yaxşı üzə çıxır; d) idrak nəzəriyyəsində maddi olan hissi-əşyavi fəaliyyət nəzərdən keçirilir; e) aksiologiyada fəaliyyət dəyərlər və dəyərlər mövqeyindən yanaşma prinsipi əsasında nəzərdən keçirilir (2, s. 19).

Fəaliyyət probleminin təhlili zamanı qarşıya çıxan çətinliklərdən və müəyyən uğursuzluqdan təşvişə düşən bəzi tədqiqatçılar fəaliyyət anlayışının araşdırılmasının maraqsız və perspektivsiz olması qənaətinə gəlirlər. İctimai proseslərin şərhinə fəaliyyət mövqeyindən yanaşma nəzəriyyəsinə və metodologiyasına qarşı yönəlmiş çağırışlar fəaliyyətin aksioloji baxımdan

* Məqalə fəlsəfə ü.e.d., professor Məmməd Rzayev tərəfindən çapa məsləhət görülüb.

hərtərəfli araşdırılmasına olan marağı da azaltmışdı. Lakin fəaliyyət probleminin tanınmış və sanballı tədqiqatçılarından sayılan B.A.Lektorski çox haqlı olaraq yazır ki, müasir şəraitdə fəaliyyət mövqeyindən yanaşma nəinki öz əhəmiyyətini saxlamışdır, həm də çox maraqlı perspektivlərə malikdir; bunu həyata keçirmək üçün həmin anlayışı yenidən mənalandırmaq və onun məhdud izahından imtina etmək lazımdır. Bu həmçinin fəaliyyət mövqeyindən yanaşmanı şərhəedic, dünyagörüşü prinsip kimi fəaliyyətin konkret nəzəriyyələrindən (psixoloji, linqvistik və s.) fərqləndirməyi tələb edir. (1, s.57). B.A.Lektorskinin bu mövqeyi elmi əsaslar üzərində qurulmuşdur və diqqətəlayiqdir.

Elmi ədəbiyyatda fəaliyyət probleminin qoyuluşu və həllində qarşıya çıxan çətinliklərdən, mübahisə doğuran məqamlardan bəhs edərkən bu çətinliklərin və mübahisə doğuran məqamların başlıca səbəbləri təhlil olunmalıdır.

Əvvəla, artıq qeyd etdiyimiz kimi, nəzəri tədqiqatlarda fəaliyyət termini çox geniş mənada işlədilir və birmənalı istifadə olunmur. Belə ki, bura cansız təbiətin də müxtəlif təzahür formaları daxil edilir. Məsələn, “çayların fəaliyyəti”, “okeanın fəaliyyəti”, “vulkanın fəaliyyəti”, “ali əsəb fəaliyyəti”, “genlərin fəaliyyəti” və s. haqqında danışılır. Sözügedən terminin fəlsəfədə də buna oxşar şəkildə işlədilməsinə rast gəlmək olar. (2, s.4). Məsələn, Hegel “fəaliyyət” termini ilə anlayışın hərəkətini ifadə edirdi. O, prosesin, o cümlədən kimyəvi çevrilmələrin fəaliyyəti, substansiya və səbəbin fəaliyyəti və s. haqqında yazırdı (3, s.180-183; 290).

“Fəaliyyət” termininin məzmununun həddindən artıq geniş mənada götürülməsini, onun bioloji aləmə və cansız təbiət hadisələrinə şamil edilməsini tədqiqatçıların böyük əksəriyyəti qəbul etmir. Tədqiqatçı İ.S.Qılıçov haqlı olaraq bu müddəanı düzgün tənqid edir və göstərir ki, belə halda həmin anlayış müəyyən hərəkətlər etmək, yəni enerji sərf etməklə dəyişikliklər yaratmaq mənası ilə eyniləşdirilir, bioloji aləm və təbiət prosesləri ilə müqayisədə sosial proseslərin fərqi məhəl qoyulmur. Ən başlıcası isə budur ki, fəaliyyətin insanın dünyada spesifik mövcudluq üsulu olması mahiyyəti kölgədə qalır.

Müəllif “fəaliyyət” termini haqqında fikrini ümumiləşdirərək yazır: “Fəaliyyət anlayışını yalnız cəmiyyətə xas olan keyfiyyət, insanın həyata özünəməxsus münasibət forması kimi səciyələndirmək məqsəduyğundur” (4, s.193).

Biz də belə hesab edirik ki, əvvəla, fəaliyyət anlayışı yalnız cəmiyyətə xas olan sosial keyfiyyətdir, onunla bioloji və cansız təbiətdə gedən dəyişikliklərin oxşar cəhətlərə malik olması məqamını şişirtmək metodoloji cəhətdən düzgün deyildir.

İkincisi, insan fəaliyyəti anlayışının sosial-fəlsəfi mahiyyətinin aşkar edilməsini çətinləşdirən mühüm məqamlardan biri də ona çox yaxın olan və çox hallarda onunla eyniləşdirilən “ünsiyyət”, “ictimai münasibətlər”, “praktika”, “davranış” kateqoriyaları ilə nisbəti problemi elmi ədəbiyyatda kifayət qədər araşdırılmamış, onlar arasındakı ümumi və fərqli cəhətlər dəqiq müəyyən edilməmişdir. Bundan əlavə, insan fəaliyyəti anlayışının geniş və dar mənada işlədilməsi də fəlsəfi və psixoloji ədəbiyyatda birmənalı izah olunmur; bu məsələyə də aydınlıq gətirilməlidir.

Nəhayət, üçüncüsü, müasir dövrdə fəaliyyətin və əməyin insan həyatında yeri və rolu keyfiyyətcə dəyişmişdir; bu proses getdikcə daha geniş miqyas alır. Belə ki, indi onun məzmunu sırf maddi nemətlər istehsalı və ya obyektiv şəraitin dəyişdirilməsi sferasından kənara çıxır, elm və biliklərə qovuşur və getdikcə daha çox kollektiv fəaliyyət kimi çıxış edir, onun kommunikasiya ilə əlaqələri çoxtərəfli xarakter alır. Bu fakta əsaslanaraq bəzi müəlliflər fəaliyyət ilə kommunikasiyanı (ünsiyyəti) bir-birinə qarşı qoyurlar. Bu fikir ilə razılaşmaq çətindir. Çünki müasir şəraitdə kommunikasiyanın özü də fəaliyyətin bir növünə çevrilməyə başlayır. Bu barədə irəlidə ətraflı bəhs ediləcəkdir.

Fəaliyyətin müasir anlamının dəyişməsi, bir tərəfdən onun marksist fəlsəfi izahının elm və praktikada baş verən köklü dəyişikliklərlə əlaqədar olaraq məhdudluğunun aradan qaldırılması, digər tərəfdən müasir psixologiyada fəaliyyət nəzəriyyəsinin işlənilməsinin yeni mərhələyə daxil

olması ilə bağlıdır. Bu məqamı xüsusi vurğulayan V.A.Lektorski çox düzgün olaraq göstərir ki, əgər kollektiv fəaliyyət onun iştirakçılarının qarşılıqlı təsirini, xüsusilə də kommunikasiyanı özündə ehtiva edirsə, onda fəaliyyətin özünün anlamı da dəyişir. Çünki insanın başqaları ilə qarşılıqlı təsərə qovuşmuş halda etdiyi hərəkətlərlə müəyyən predmet istehsalına və ya obyektiv şəraitin dəyişdirilməsinə yönələn hərəkətləri eyni deyildir (1, s. 60-61).

Beləliklə, ictimai həyatın bütün sahələrində baş verən köklü transformasiya prosesləri insan fəaliyyətinin nəinki yeni növləri və formalarını yaradır, həm də onların müasir metodoloji prinsiplər əsasında araşdırılmasını sosial fəlsəfənin qarşısında mühüm bir vəzifə kimi qoyur.

Fəaliyyətin, daha dəqiq desək, insan fəaliyyətinin sosial-fəlsəfi mahiyyətini açmaq üçün ilk növbədə ona çox yaxın olan və çox hallarda onunla eyniləşdirilən anlayışlar (ictimai münasibətlər, ünsiyyət, davranış, praktika) arasındakı ümumi və fərqli cəhətləri, onlardan hər birinin nisbi müstəqilliyə malik olmasını təhlil etmək zəruridir.

Fəlsəfi ədəbiyyatda bəzən əsassız olaraq fəaliyyət və ictimai münasibətlər eyniləşdirilir (5, s.103-107; 8, s.98). Lakin fəlsəfə elminin ən yeni nailiyyətləri onları eyniləşdirməyə imkan vermir. Fəaliyyət və ictimai münasibətlərin əlaqəsi mürəkkəb və birmənalı deyildir; onların eyni real predmet, praktiki sferanın hadisəsi olması şübhə doğurmur. Məhz ictimai münasibətlər fəaliyyətin təşkili üsulunu, insanın öz fəaliyyətini həyata keçirmək üçün zəruri olan obyektiv şəraitlə birləşmə üsulunu müəyyən edir. Bunu da nəzərdə tutmaq lazımdır ki, ictimai münasibətlərin fəaliyyətdən asılılığını yalnız nəticə və səbəbin, ilk və törəmə əlaqəsi kimi başa düşmək düzgün olmazdı. Bu münasibətdə belə bir fikir ilə razılaşmaq olar ki, ictimai fəaliyyətin müəyyən növünə müəyyən ictimai münasibətlər uyğun gəlməlidir. Başqa sözlə, fəaliyyətin xarakterinə uyğun olaraq bu və ya digər ictimai münasibətlər təşəkkül tapır. İctimai münasibətlər zəruri olaraq insan fəaliyyəti əsasında və onunla əlaqədar olaraq formalaşır və inkişaf edir (6, s.87-103). Buradan belə bir nəticə çıxarmaq olar ki, sosial fəaliyyət ictimai münasibətlərə nisbətən gerçəkliyin daha dərin və konkret amilidir. İctimai münasibətlər fəaliyyətin inkişafının özünəməxsus nəticəsi, zahiri ifadəsidir. Ancaq bu, fəaliyyətə nisbətən ictimai münasibətlərin daha geniş kateqoriya olması təsəvvürü yaratmamalıdır. Çünki belə halda fəaliyyət ictimai münasibətlərin, obrazlı şəkildə desək, “kərpici” olacaqdır. Zənnimizcə, fəaliyyət və ictimai münasibətlər öz həcmələrinə görə müqayisə oluna bilməzlər; onların bir-birini qarşılıqlı şərtləndirməsi prosesi daha mürəkkəb və çoxmənalıdır. İnsan fəaliyyəti ictimai münasibətlərin “materialıdır”. İctimai münasibətlər insanların fəaliyyətinin zəruri, vacib tərəfi olsa da, həmin fəaliyyətin mövcudluğunun və realizəsinin yalnız formasıdır.

Fəaliyyət və ictimai münasibətlər obyektiv proseslərə münasibətdə gerçəkliyin müxtəlif tərəflərini əks etdirirlər, vahid ictimai-tarixi praktikanın müxtəlif tərəfləri kimi çıxış edirlər. Sosial fəaliyyət gerçəkliyin varlığının yeganə mümkün və yaxud əsas üsuludur; hər cür sosial qarşılıqlı təsir, bu və ya digər obyektlə əlaqədar olaraq insanlar arasındakı hər cür münasibətlər həmişə fəaliyyət mübadiləsi və ya həmin mübadilənin nəticəsi, yekunu kimi təzahür edir (7, s.4).

İctimai münasibətləri və insan fəaliyyətini fərqləndirərkən birincinin müxtəlif səviyyələrini nəzərə almaq çox vacibdir. Bu o deməkdir ki, ictimai münasibətlərin hadisə səviyyəsində və mahiyyət səviyyəsində çıxış etdiyini müəyyən etmək lazımdır. Başqa sözlə, ictimai münasibətlərin bilavasitə mövcud olması ilə onun mahiyyət səviyyəsində mövcud olmasını eyniləşdirmək olmaz. Vahid sosial bütövlükdə fəaliyyət ictimai proseslərin dinamikasını, ictimai münasibətlər isə nisbi sabitliyi ifadə edir. Çox vaxt ictimai münasibətləri dəyişmək üçün insanların aktiv fəaliyyəti həyata keçirilir. Fəaliyyət yalnız bir aspektdə ictimai münasibətlərdən törəmədir və ya ikincidir.

Elmi ədəbiyyatda fəaliyyəti ya təkə obyektiv, ya da yalnız subyektiv faktor kimi izah etməyə cəhd göstərən müəlliflər “obyektiv” və “obyektiv reallıq” anlayışları arasındakı mürəkkəb dialektik əlaqəni nəzərə almırlar. Subyektiv (ideal) reallıq ilə subyektivliyi də həmçinin bir-birindən fərqləndirmək lazımdır. Çünki, yalnız ideal deyil, həm də insanların maddi fəaliyyəti də

subyektivdir.

Tarixi materialistcəsinə başa düşməyin marksist təliminin müsbət və mənfi tərəflərini təhlil edib ümumiləşdirən T.İ.Oyzerman yazır: “Sosial obyektiv reallığın spesifikliyi bundadır ki, o tək-cə obyektiv deyildir; bu, subyektiv ilə obyektivin bağlılığı və ya başqa sözlə deyilsə, subyekt-obyekt reallığıdır. Bu əksliklərin vəhdəti onların qarşılıqlı surətdə bir-birinə keçməsinə nəzərdə tutur. Sosial obyektiv ictimai istehsalla şərtlənən insan fəaliyyətinin obyektivləşməsi nəticəsində yaranır; ictimai istehsal da öz növbəsində əvvəlki ictimai istehsal ilə şərtlənən insan fəaliyyəti prosesidir (8, s.4). Beləliklə, ictimai münasibətlər insan fəaliyyətinin hissəsi, növü, aspekti deyildir; ictimai münasibətlər insan fəaliyyətinin zəruri tərəfi, onun həyata keçirilməsinin müqəddəm şərti, konkret tarixi şəraiti, varlıq üsulu, forma və nəticəsidir. Ona görə də insan fəaliyyətini və ictimai münasibətləri sıx, ayrılmaz vəhdətdə götürmək lazımdır. İnsan fəaliyyəti ictimai münasibətləri törədir; sonuncu da öz növbəsində insan fəaliyyətinin (onun fəaliyyət mahiyyətinin) zəruri ictimai formasına çevrilir. Onları nə eyniləşdirmək, nə də bir-birinə qarşı qoymaq olmaz.

İnsan fəaliyyəti anlayışına aydınlıq gətirə biləcək mühüm kateqoriyalardan biri də ünsiyyət kateqoriyasıdır. Ünsiyyət fəaliyyətlə ayrılmaz vəhdətdədir, onlar arasında oxşar cəhətlər çoxdur. İnsan fəaliyyəti anlayışında olduğu kimi, ünsiyyət anlayışı haqqında da fəlsəfi, sosioloji və psixoloji ədəbiyyatda hamı tərəfindən qəbul edilən ümumi tərif yoxdur. Ünsiyyətə əsasən aşağıdakı tərif verilir: “İki və daha çox adamın münasibətləri aydınlaşdırmaq və ümumi nəticə əldə etmək məqsədilə öz səylərini əlaqələndirməyə və birləşdirməyə yönəldilmiş qarşılıqlı təsirinə ünsiyyət deyilir” (9, s.502). Bu tərif ümumilikdə sovet psixologiya elmindən götürülsə də, ünsiyyətin psixoloji məqamlarını aydın şəkildə izah edir. Müəlliflərin fikrincə, ünsiyyətin funksiyaları aşağıdakılardır: a) insanların birgə fəaliyyətinin təşkili; b) şəxsiyyətlərarası münasibətlərin formalaşması və inkişafı. Ən ümumi şəkildə ünsiyyət situasiyasının iki tipini fərqləndirmək olar: a) birgə fəaliyyətdə ünsiyyət; b) şəxsi (şəxsiyyətə məxsus) ünsiyyət (9, s.503).

Fəlsəfi və sosioloji ədəbiyyatda insan fəaliyyəti və ünsiyyət anlayışlarının nisbəti bir qədər fərqli şəkildə qoyulur və həll olunur. Əvvəla, ünsiyyətdə təfəkkürün və fəaliyyətin formaları, ümumi elmi kateqoriyalar və fərdlərin subyektiv səyləri təmərküzləşdiyinə görə fəlsəfə və sosiologiya ünsiyyət anlayışını daha geniş kontekstdə götürür, yəni subyektlər arasında bilavasitə və bilvasitə (dolaylı) əlaqə kimi götürülür; fəaliyyət birbaşa fəaliyyətə münəcər edilmədiyini kimi, ünsiyyətdə bilavasitə əlaqəyə münəcər edilmir. Ünsiyyət anlayışı müxtəlif sosial və mədəni sistemlər arasındakı qarşılıqlı təsiri səciyyələndirmək üçün də istifadə olunur (məsələn, “millətlərarası ünsiyyət”, “mədəniyyətlərin ünsiyyəti”, “beynəlxalq birliyin ünsiyyəti” və s.). Başqa sözlə, ünsiyyət yalnız şəxsiyyətlərarası əlaqə kimi götürülmür, ünsiyyət situasiyası təbii şəkildə fərdlərarası kontakt hüdudlarından kənara çıxır.

Sosial-fəlsəfi ədəbiyyatda fəaliyyət və ünsiyyətin nisbəti haqqında iki fikir, mövqe vardır: a) ünsiyyət fəaliyyətin xüsusi növüdür (10, s.34). Psixoloji ədəbiyyatda bundan fərqli olsa da, buna oxşar baxış vardır. Məsələn, O.K.Tixomirov yaradıcı fəaliyyət nəzəriyyəsindən bəhs edərkən “fəaliyyət” və “qarşılıqlı təsir”, “fəaliyyət” və “ünsiyyət” kateqoriyalarının bir-birinə qarşı qoyulmasının yolverilməz olduğunu göstərir. O, sübut etməyə çalışır ki, fəaliyyət və ünsiyyətin qarşılıqlı təsiri fəaliyyət vasitəsilə olur, ünsiyyət isə birgə fəaliyyətə qovuşur, müəyyən hallarda isə hətta onun özü də fəaliyyətə çevrilir (ünsiyyətdə olmaq tələbatı, kommunikativ məqsədlər). O.K.Tixomirovun ünsiyyəti fəaliyyətin xüsusi növü hesab edən müəlliflərdən fərqi orasındadır ki, o, ünsiyyət və fəaliyyəti bir-birinə qarşı qoymur, onun fəaliyyətə qovuşduğunu, fəaliyyətin tərkib hissəsi olduğunu və yalnız müəyyən hallarda fəaliyyətə çevrildiyini xüsusi qeyd edir (10, s.32);

b) ikinci baxışa əsasən ünsiyyət fəaliyyətin növü deyildir, sosial gerçəkliyin xüsusi fenomenidir. Başqa sözlə, bu qəbildən olan tədqiqatçılar ünsiyyətin fəaliyyət kimi müəyyən olunmasının əleyhinədirlər. Biz də belə hesab edirik ki, ünsiyyət və fəaliyyət ayrılmaz vəhdətdə

olsalar da, onlar arasında bir çox oxşar cəhətlər olsa da, ünsiyyət özlüyündə fəaliyyət deyildir, onu fəaliyyətin bir növü hesab etmək nəzəri və praktiki cəhətdən özünü doğrultmur. İnsan fəaliyyəti və ünsiyyət anlayışları ayrılmaz vəhdətdə olsalar da, onlar arasında oxşar cəhətlər olsa da, hər iki anlayış insanın mahiyyət qüvvələrinin sosial məkanda və sosial zamanda hərəkətinin, kooperasiyasının, translyasiyasının formalarını müxtəlif tərəfdən aşkar edir. Belə ki, fəaliyyət anlayışı insanın mahiyyət qüvvələrinin realizə olunmasını səciyyələndirir və bunu diqqət mərkəzinə çevirir; ünsiyyət anlayışı isə diqqəti insanın mahiyyət qüvvələrinin birbaşa və dolaylı (yanaşı) əlaqələrinə cəlb edir. İnsan fəaliyyəti predmetlə ünsiyyətlidir, yəni onda birbaşa və ya gizli şəkildə subyektlərin qarşılıqlı təsiri iştirak edir.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, hər bir fəlsəfi kateqoriya kimi fəaliyyət də özlüyündə deyil, müəyyən kateqoriyalar sistemində, yəni digər kateqoriyalar ilə qarşılıqlı əlaqədə mövcud olur və fəaliyyət göstərir.

Açar sözlər: *fəaliyyət, ünsiyyət, nəzəriyyə, insan fəaliyyəti, davranış, kollektiv fəaliyyət, ictimai münasibətlər.*

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Лекторский В.А. Деятельностный подход: смерть или возрождение? «Вопросы философии», 2001.
2. Воронович Б.А. и Плетников Ю.К. Категория деятельности в историческом материализме. М., 1975, 64 с.
3. Гегель. Наука логики. Сочинения, т.3, М., 1972
4. Qılısoy İ.S. Fəaliyyət və dəyərlər seçimi. Bakı, 2005, 371 s.
5. Перфильев М. Общественные отношения. Л., 1974.
6. Семенов Е.В. Кооперация деятельности как проблема исторического материализма. Новосибирск, 1983, 195 с.
7. Ханова О.В. Культура и деятельность. Саратов, 1978, 254 с.
8. Ойзерман Т.И. Материалистическое понимание истории: плюсы и минусы. «Вопросы философии», 2001, № 2.
9. Ə.S. Bayramov, Ə.Ə. Əlizadə. Psixologiya. Bakı, 2006.
10. Тихомиров О.К. Теория деятельности, измененной информационной технологией. Вестник Московского университета, серия 14. Психология, 1993, №2.

Конул САЛМАНОВА

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК КАТЕГОРИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ФИЛОСОФИИ

Резюме

Проблема деятельности всегда находилась в центре внимания философов. В статье всесторонне анализируется понятие деятельности, ее структура, выдвинуты интересные мысли о ее социально-исторической и культурной обусловленности. В данном исследовании обоснована мысль актуальности проблемы деятельности, ее сложности, многомерности, всесторонности и в связи с этим являющейся актуальной проблемой философской мысли. Автор выдвигает научные соображения о диалектической связи между деятельностью и общением, а также о подходах к этим проблемам.

Ключевые слова: *деятельность, коммуникация, теория, человеческая деятель-*

ность, поведение, коллективная деятельность, общественная деятельность.

Konul SALMANOVA

ACTIVITY AS A CATEGORY OF SOCIAL PHILOSOPHY

Summary

The problem of activity has been always in the focus of philosophers' attention. In the article an all-round analysis is made of notion activity and cultural community are put forward. In the present research there is substantiated an idea on actuality of problem of activity, its complexity, many measurement, many sidedness and in connection with this, being vital and the problem of philosophical thought. The author proposes scientific considerations on dialectical link between activity and communication, as well on approaches to these problems.

Keywords: *activity, communication, theory, human activity, behavior, collective activity, public activity.*